

KIRKOLLISKOKOUKSEN AVAUSPUHE 4.11.2019

Arkipiispa Tapio Luoma

On asioita, jotka vaikuttavat ihmisen elämään mutta joita ei ole aina helppo hahmottaa ja joista ei ole aina helppo puhua. Yksi niistä on valta. Niin ihmiskunnan historia kuin nykypäivän uutisetkin piirtävät eteemme kuvaa maailmasta, jossa valtaa tavoitellaan ja jossa vallasta kilpaillaan. Valta kiehtoo ja houkuttaa, kannustaa ja rakentaa - mutta myös lannistaa, vahingoittaa ja jopa tuhoaa.

Ei siis ihme, että valta herättää paljon kysymyksiä. Kenelle valta kuuluu? Kenellä on siihen oikeus? Ketkä saavat päättää pelisäännöistä? Miten pääsee asemaan, jossa voi käyttää valtaa ja miten sitä pitäisi käyttää? Millaista vallankäyttöä me haluamme ja tarvitsemme?

Valtaa käytetään myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa, jonka ylin päättävä elin on nyt aloittamassa tämän nelivuotiskauden viimeistä istuntoviikkoa. Koolla on kirkollisia vallankäyttäjiä. Vallankäyttäjä on äänessä nytkin. Kun arkipiispa ja kirkolliskokouksen puheenjohtaja alkaa puhua vallasta, varovaisuus on paikallaan. Vallankäyttäjällä on nimittäin aina oma intressi siihen, mitä vallasta ajatellaan. Hän toivoo, että hänen vallankäyttöään ymmärretään ja että siihen suhtaudutaan myötämielisesti. Kenties vallankäyttäjä haluaa vähätellä riskejä, joita valtaan ja vallankäyttöön liittyy, ja kaunistella todellisuutta, jossa voi nähdä ongelmia.

Trots allt finns det skäl att tala om makten överallt där den är närvarande, både i kyrkan och på andra håll i samhället. Maktens karaktär och användningssätt ska inte ses som självklarheter, utan de ska analyseras och bedömas. Den tysta makten syns och påverkar i all sin tysthet. Makt som man inte talar om lägger beslag på människornas tankar och skapar inte alltid trygghet utan snarare fruktan. Man måste kunna tala om makten oberoende av vem som använder den.

Valtaan liitettävät mielikuvat ovat usein kielteisiä. Tämä ei ole sinänsä mikään ihme, sillä niin paljon inhimillistä kärsimystä aiheutuu vastuuttomasta vallankäytöstä. Vallanhimon valtaama ihminen on valmis millaisiin keinoihin tahansa saavuttaakseen haluamansa. 1800-luvun loppupuolella vaikuttanut englantilainen historiantutkija lordi John Acton ilmaisi kuuluisaksi tulleen ajatuksen, jonka mukaan vallalla on taipumus turmella käyttäjänsä, ja ehdoton valta turmelee ehdottomasti. Maailmanhistorian tyrannit tarjoavat loputtomasti esimerkkejä itsekkäistä ja oman asemansa varmistelemiseen pyrkivästä vallankäytöstä.

Vallasta kilpaillaan ja valtaristiriidat ajavat konflikteihin. Käydään valtataistelua, jonka seuraukset ovat joskus rumia. Poliittisissa väittelyissä on houkutus tarttua henkilökohtaisuuksiin voiton varmistamiseksi. Vastustajat on kiusaus raivata omien päämäärien tieltä. Käsitteet kuten vallanhimo, valtatyhjiö ja valtakamppailu vaikuttavat siihen, mitä vallasta ajattelemme, eikä kuva ole aina myönteinen.

Kun valtaan liittyy runsaasti kielteisiä mielikuvia, onko seurauksena kasvava haluttomuus kantaa vastuuta? Vastuun kantaminen nimittäin merkitsee suostumista vallankäyttäjäksi. Aina ei ole helppoa löytää ehdokkaita vaaleihin tai hakijoita avoimna oleviin johtajan virkoihin. Vastuunkantajan valta pitää sisällään sen, että on suostuttava arvioinnin ja arvostelun kohteeksi. Kysymys ei tällöin ole vastuunkantajan henkilöstä, vaan siitä, miten hän käyttää hänelle uskottua valtaa. Vallankäytöstään hänen on tehtävä tili, ja siksi valtaa on voitava aina tarkastella kriittisesti, mieluiten tosin asiallisen kriittisesti.

Valta sinänsä ei kuitenkaan ole pelkästään kielteinen asia. Valta on vaikuttamista, ja siksi ilman vallankäyttöä asiat eivät kehity parempaan suuntaan. Vallalla on väliä.

I grund och botten är makt en form av relationer mellan människor och den förverkligas i möten mellan människor. I maktutövning och maktstrukturer, hierarkier och auktoritetskonstellationer är det fråga om mänskligt umgänge och människors lösningar, val och överenskommelser. Makten förutsätter samarbete, och maktutövaren är skyldig att respektera dem som påverkas av maktutövningen. En respektfull maktutövning tar sig uttryck i öppenhet för olika synvinklar, beredskap att ta emot kritik och framför allt en omsorg om att helheten byggs upp på bästa möjliga sätt för alla. Exempel på motsatsen finns i totalitära system, där människor styrs med rädsla och medborgarna ses som underställda, styrda, användbara och kontrollerade massor.

Viime kädessä kunnioittavassa vallankäytössä on kysymys palvelualltiudesta, sitoutumisesta yhteiseen hyvään. Tämän voi ilmaista myös Jeesuksen sanoin: *"Joka teistä on suurin, se olkoon toisten palvelija."* (Matt. 23:11)

Mitä palvelualltis vallankäyttö voisi tarkoittaa käytännössä? Mitkä ovat sen tärkeimpiä edellytyksiä? Mielessäni on neljä näkökohtaa.

Ensinnäkään valtaa ei voi omistaa. Se ei kuulu kenellekään luonnostaan tai automaattisesti vaan se annetaan ja otetaan vastaan. Demokratiassa ihmiset luovuttavat äänestämällä heille kuuluvaa valtaa määräajaksi niille, jotka ovat valmiita ottamaan vastuun sen käytöstä yhteiseksi hyväksi. Siellä, missä valta otetaan väkisin, ei rikota ainoastaan demokratiaa vaan myös ihmisyyttä ja ihmisarvoa vastaan.

Toiseksi, siitä, että kaikki valta on annettua valtaa ja että kukaan ei voi sitä omistaa, seuraa se, että vallasta pitää myös luopua. Luopumisen taito on jokaiselle vallankäyttäjälle olennainen kyky, sillä ennemmin tai myöhemmin tämän taidon soveltaminen tulee ajankohtaiseksi. Saatua valta on palautettava uudelleen jaettavaksi.

Kolmanneksi, vallankäytöstä tulee aina tehdä tili. Keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten on toisiin ihmisiin suhtautunut ja miten heidän hyvänsä edistänyt. Sillä, miten valtaa käyttää, tulee määrittäneeksi itsensä suhteessa toisiin tavalla, joka päättyy toisten arvioitavaksi. Näenkö toisen välineenä tai esteenä omille pyrkimyksille vai kumppanina, jonka kanssa pohdin yhdessä, mikä on tärkeää ja tavoiteltavaa?

Vielä neljänneksi, jokaisen vallankäyttäjän on hyvä pohtia myös itseään ja persoonaansa suhteessa valtaan. Miksi haluan kantaa vastuuta ja käyttää siihen kuuluvaa valtaa? Millä tavalla haluan sitä käyttää? Ennen kaikkea on tärkeää kysyä, mitä vallankäyttöni merkitsee ja aiheuttaa minulle itselleni ihmisenä. Miten se muuttaa minua? Mihin minun pitäisi pyrkiä ja mitä pitäisi ehdottomasti välttää?

Arvoisat kirkolliskokousedustajat, hyvät kumppanit kirkollisessa vastuussa ja vallankäytössä. Tänään alkaa kirkolliskokouksemme viimeinen istuntoviikko. Keväällä valitaan uusi kirkolliskokous, jolle tämä nykyinen kokoonpanomme luovuttaa valtansa. Olemme nyt vanhan ja uuden rajalla. Tällaisessa taitekohdassa mieli tarkastelee mennyttä ja arvioi, miten tehty työ on sujunut, mitä on tapahtunut, missä onnistuttu tai epäonnistuttu ja missä asiat ovat jääneet kesken. Tämä tarkastelu on osa vallankäyttäjän omaa tilintekoa, jossa arvioidaan viime kädessä sitä, miten valtaa on käytetty.

Redovisningen förutsätter ärlighet och öppenhet, alltså exakt samma saker som behövs också i själva maktutövningen. Maktutövningen berättar mycket om oss som människor. Makt är allt annat än oväsentligt. Därför måste man tala om makten och fundera på dess olika sidor, inte bara i kyrkan och vid kyrkomötet, utan överallt där makten utövas.

Kirkolliskokous on joukko, jota yhdistää sen valta-asema. Sen ei kuitenkaan tulisi olla ainut sitä yhdistävä asia. Siitä muistuttaa kirkolliskokouksesta käytetty alkujaan kreikankielinen sana synodi. Synodi tarkoittaa

yhteistä tietä. Kristittyinä, kirkon ja Jumalan kansan jäseninä tällä yhteisellä tiellä emme ole ainoastaan me, jotka nyt aloitamme kuluvan kirkolliskokouskauden viimeistä istuntoviikkoa, vaan myös kanssamme kaikki ne, joita päätöksemme ja ratkaisumme koskettavat.

Me kuljemme yhteisellä tiellä, me olemme samalla puolella.